

ІНТЕРСЕМІОТИЧНІСТЬ У КІНОДИСКУРСІ: СПЕЦИФІКА СПРИЙНЯТТЯ РЕЦИПІЄНТАМИ ПРИХОВАНИХ СИМВОЛІВ

Актуальність теми дослідження. Міжтекстові й міждискурсивні зв'язки перебувають в центрі уваги дослідників із середини ХХ ст. у зв'язку з розвитком текстолінгвістики. Французька дослідниця Ю. Крістева, ґрунтуючись на концепції діалогічності тексту М. Бахтіна [2], сформулювала теорію інтертекстуальності й запровадила поняття інтертексту як «відношення між даним текстом і іншими, які він цитує, переписує, приєднує, продовжує чи загалом перетворює і за допомогою яких він набуває значення» [6, 50]. Ю. Крістева вважає, що «будь-який текст будується як мозаїка цитат, будь-який текст є продуктом поглинання і трансформації іншого тексту» [4, 429]. З такого погляду адекватне сприймання, розуміння та інтерпретація тексту стає можливою лише в контексті інших текстів. Кожен текст існує не окремо, як поодинокий факт світової культури, а у зв'язку, в системі з іншими текстами. На думку Р. Барта, «основу тексту становлять... його вихід в інші тексти, інші коди, інші знаки» і, власне, текст як у процесі письма, так і в процесі читання – «є втіленням множини інших текстів, безкінечних або, точніше, втрачених (що втратили сліди власного походження) кодів» [1, 34]. Зважаючи на це, «кожний текст і є інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях і більш-менш знайомих формах: тексти попередньої культури і тексти оточуючої культури. Кожний текст становить нову тканину, зіткану зі старих цитат. Обривки старих культурних кодів, формул, ритмічних структур, фрагменти соціальних ідіом тощо – їх усіх поглинено текстом та перемішано в ньому, оскільки завжди до тексту і навколо нього існує мова» [1, 36].

Ідею текстової неоднорідності було підтримано мовознавцями і розвинено в теорію комунікативної гетерогенності тексту, що реалізується в трьох аспектах: структурно-цільовому, адресантному і референтному. З проблемою інтертекстуальності пов'язано референтну гетерогенність, яка полягає в розмежуванні комунікативно первинних і комунікативно вторинних текстів. Інтертекстуальним експліцитно вираженим елементом є комунікативно вторинний текст, у якому «референтним простором є будь-яке інше вербальне повідомлення, яке не збігається з вихідним» [3, 76]. У лінгвістиці тексту наприкінці ХХ століття інтертекстуальність не лише виступає стрижневим елементом тексту, а й стає одним з основних принципів його організації. Так, О. О. Селіванова у своїй останній монографії виокремлює інтертекстуальність як текстову категорію, називаючи її *інтерсеміотичністю*, яка «реалізується на підставі діалогічної взаємодії модулів комунікантів і тексту із семіотичним універсумом – кодом культури, науки, літератури

тощо» [5, 236]. Саме інтерсеміотичність як одна із засадничих ознак сучасних дискурсів постала в центрі нашого дослідження.

Мета роботи – виявити специфіку сприйняття реципієнтами семіотичних маркерів інтердискурсивного характеру. Мета передбачала розв’язання наступних **завдань**: визначення поняття інтертекстуальності й інтерсеміотичності; проведення лінгвістичного експерименту з виявлення специфіки сприйняття символів у кінодискурсі; інтерпретація результатів експериментального дослідження.

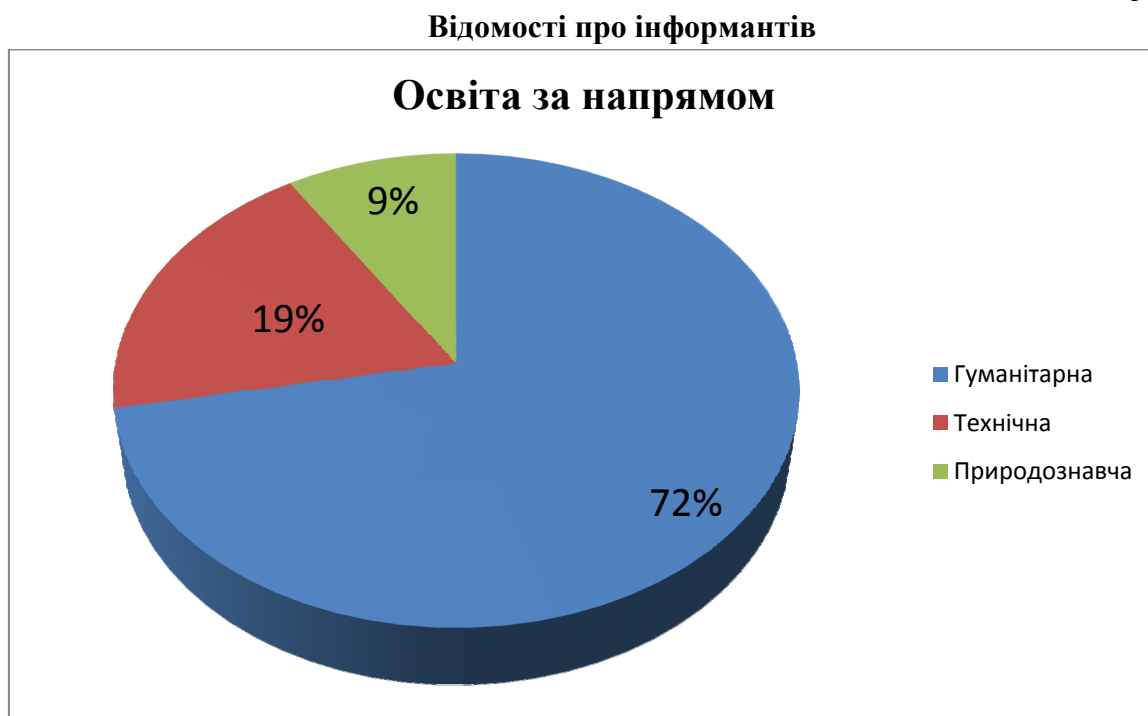
Об’єкт дослідження – інтердискурсивний символ у сучасному кінодискурсі, **предмет дослідження** – символ інтердискурсивного характеру.

Для досягнення мети ми сформулювала гіпотезу дослідження. Гіпотеза: глядачі кінострічки сприймають наявні символи інтерсеміотичного характеру, що позначається на загальному розумінні змісту кінодискурсивного твору.

Інформантами проведеного нами експерименту виступили переважно студенти ОНУ імені І. І. Мечникова та Києво-Могилянської академії (26 осіб) віком від 17 до 18 років (81 %); від 19 до 20 (12 %) та 15-16 (7 %). Рідна мова реципієнтів – 54 % російська; 46 % – українська. За гендерним чинником було 31 % чоловіків і 69 % – жінок. Переважна кількість – білінгви.

Для результатів експерименту було важливим, ким є інформанти за фахом, тобто чи обізнані вони з поняттями символіки, інтерсеміотичності, проте серед учасників експерименту переважали гуманітарії (див. діаграму 1).

Діаграма 1

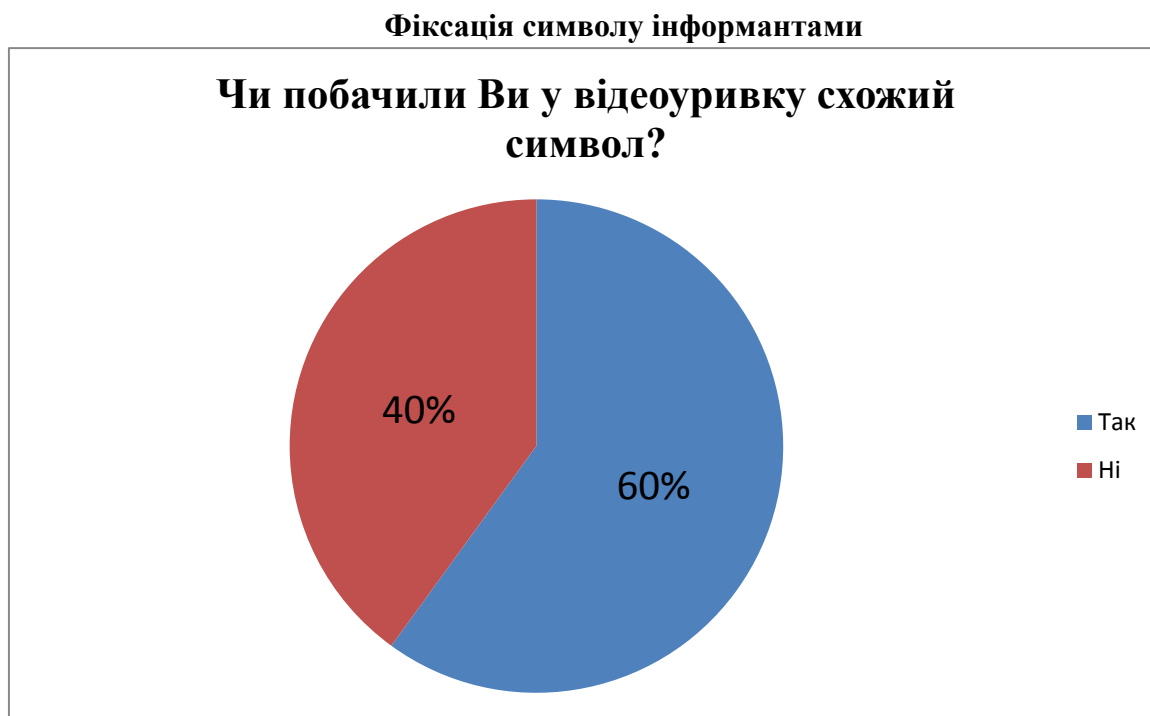
Нами була обрана одна з художніх кінострічок, а саме постапокаліптичний фільм жахів «Я – Легенда» (режисер Ф. Лоуренс, 2007, США, Австралія). Кінострічка належить до масової культури, є по суті розважальним продуктом кіноіндустрії, проте не позбавленим певної семіотичності. Вибір саме цього фільму обґрунтований його семіотичністю, тобто наявністю потрібних для дослідження знаків. На нашу думку, автори кінофільму намагалися передати важливу ідею за допомогою як досить примітивних сюжетних ходів і відеоряду, так

і за допомогою прихованої символіки. Так, на початку кінострічки знакового характеру набуває живий метелик, що символізує нетривалість, але важливість життя. Саме приховане зображення метелика з'являється у фінальній сцені, де головний герой приймає рішення і робить свій вибір на користь порятунку життя. Вважаємо цей символ ключовим для інтерпретації кінострічки.

Під час проведення експерименту групі реципієнтів було запропоновано передивитися кінострічку, після чого представлено короткий уривок з фільму, в якому в одній зі сцен було зашифровано символ, яким режисер прагнув пояснити мотивацію головного героя, а саме – метелик, що з'являється серед тріщин на склі. Реципієнти отримували анкети, де вони вказували вік, стать, мову, напрям освіти та, власне, чи помітили вони вищезазначений символ і чи спробували його інтерпретувати. Задля того, щоб забезпечити чистоту експерименту, символ зображувався графічно та був подібним до кадру з уривку. Питання, подані в анкетах, були підібрані за такими критеріями, аби проаналізувати чинники, що впливають на сприйняття невербальної інформації, а також, чи можна вважати виправданим використання такого художнього прийому в кіно.

Ми одержали наступні результати (див. діаграму 2).

Діаграма 2

Як бачимо, символ виявився значущим для 60 % інформантів, що вказує на вагомість його для сприйняття змісту кінострічки, але одночасно і на недостатній впливовий потенціал символу.

Висновки. Підсумовуючи результати експерименту, можна зробити висновок, що невербальний художній прийом, використаний режисером в цьому фільмі, був виправданий. Незважаючи на підтекстовий, прихований характер описаного символу – метелика – більшість інформантів виявилися здатними до декодування семіотичної інформації й інтерпретації глибинних семіотичних кодів кінострічки.

Список використаної літератури

1. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Прогресс ; Универс, 1994. – 615 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
3. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации / И. М. Колегаева. – Одесса : ОГУ им. И. И. Мечникова, 1991. – 122 с.
4. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман / Ю. Кристева // Французская семиотика : От структурализма к постструктурализму. – М. : Прогресс, 2000. – С. 427–457.
5. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [монограф. учебн. пособие] / Е. А. Селиванова. – К. : ЦУЛ ; Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
6. Ткачук О. Наратологічний словник / О. Ткачук. – Тернопіль: Астон, 2002. – 173 с.